

כלי זמר בנישואין בעיה"ק ירושלים

התקנה לאסור כלי זמר בנישואין בעיה"ק ירושלים

ידוע ומפורסם המנהג של בני הישוב הישן שבעיה"ק ירושלים להמנע מלנגן בכלי זמר בשמחת נישואין הנערכת בתוככי עיה"ק ירושלים.

מנהג זה נתקן בשנת תרכ"ה ע"י הגה"ק רבי מאיר אויערבאך זצ"ל (הנודע בספרו 'אמרי בינה') בעצה אחת ובהסכמה אחת עם כל חכמי ורבני מקהלות האשכנזים בעיה"ק ירושלים ת"ו.

תקנה זו הובאה לראשונה בשו"ת שלמת חיים (תשובות מהגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל) ח"א סימן ע"ז. וזתו"ד: "הגאון בעל אמרי בינה ז"ל כפי ששמעתי עשה האיסור, ואחד שלא חשש וזלזל בו נענש קשה", עכ"ל. בטעמה של תקנה זו דרשתי וחקרתי מפיהם של זקני וחכמי עיה"ק ירושלים³⁴. ומפורש שמעתי מפיהם שעיקר טעם התקנה היתה כדי לחזק גדרי הצניעות שלא יפרצו הנשים והנערות להכנס לפנים ממחיצת "עזרת ישראל" לראות את "הכליזמרים" ואת כלי הזמר. והוסיפו לבאר שכלי זמר היו נדירים בעיה"ק ירושלים³⁵, עקב

34. כך שמעתי מפיהם של הגה"צ רבי אלעזר בריזל זצ"ל ורבי יצחק דוד גוטפרב זצ"ל. (העליתי והדפסתי את הדברים בהסמכתם בחיי חיותם בקובץ בית אהרן וישראל, גליון ס"ו). וכן סיפר לי הגרי"ש אלישיב שליט"א.

ראה עוד בקובץ בית אהרן וישראל גליון ס"ט עמוד ק"כ הערת ידידי הרה"ג ר' יחיאל גולדהבר שליט"א על מאמרי בעניין זה שהתפרסם בקובץ הנ"ל גליון ס"ו, שהביא עוד סמך למש"כ שטעם התקנה הוא מחמת עניני צניעות ממה ששמע מאחד מזקני חכמי ירושלים ת"ו ה"ה הגאון רבי אברהם יעקב זלזניק זצ"ל ראש ישיבת עץ חיים. שכן מסורת משפחתו שהטעם הוא שהמנגנים היו מבני ישמעאל וגרמו לתערובת אנשים ונשים וד"ל. מפי סבתו שהיתה קרובה לבית הרב מבריסק, הגרי"ל דיסקין זצ"ל.

35. יתכן שחכמי עיה"ק ירושלים תיקנו תקנה זו רק בירושלים, משום שבמקומות אחרים כלי הזמר לא היו נדירים ולא היה בהם שום חידוש. לעומת זאת בשנת תרכ"ה-תרכ"ו, הרי שבעיה"ק ירושלים היו כלי הזמר נדירים מאוד והיו נשים ונערות שנחפזו להביט בהם. וראה להלן תקנה מעין זו שתיקנו בעיה"ק צפת"ו.

כך אירע כמה פעמים שבשמחת נישואין שהודמנו כלי זמר היו כמה נשים ונערות שנכנסו לראות ולהביט בהם ובאו לידי תערובת, על כן נמנו וגמרו להתקין תקנה שלא לנגן בכלי זמר בשמחת נישואין.

בספר בית חתנים פרק י"ז מביא דבעקבות מגיפת 'חולירע' הנוראה שפרצה בשנת תרכ"ה בירושלים עיה"ק, והפילה חללים רבים וביניהם כמה גאוני עולם התכנסו רבני ירושלים וגזרו באיסור חמור ולטותא דרבנן לבלתי יהין איש או אשה לשורר בכלי זמר בנישואין. וזאת מאחר ובשאלת חלום שעשה אחד מגדולי הדור נתברר שהמגיפה פרצה משום שלא הקפידו אנשי ירושלים על כבודו של הכותל המערבי שריד בית מקדשינו ותפארתנו, ואכן תוך כמה ימים פסקה המגיפה בעה"י. להסכמה זו נצטרפו עוד כמה וכמה מגאוני עולם, וביניהם רבי יעקב אטלינגר בעל ערוך לנר, רבי חיים מבריסק, רבי יוסף חיים זוננפלד, רבי אברהם מצ'כנוב, רבי שמעון סופר, רבי יצחק אלחנן מקובנא, ועוד. אך מדומה שאין לכל זה שום מקור [ואף תיאור המציאות שאספו איסור מכל גדולי עולם, לא נראה כלל] וכן שמעתי מזקני ירושלים דאין שום שייכות המגיפה להגזירה ובאמת דבמגיפה נסתלקו כמה גדולים רבי נחום משאדיק ורבי יוסף זונדל סלנט, רבי משה יהודה לייב מקוטנא, רבי אליהו ריבלין, רבי יוסף שווארץ, ועוד. [כדכתב רבי אריה לייב פרומקין בספרו תולדות חכמי ישראל] אבל אין לכך שום קשר להגזירה ויסודה מהטעם הנ"ל.

בתשובה נוספת להגרי"ח זוננפלד זצ"ל שאל השואל³⁶ האם אפשר להקל בזה, וגם אם המנהג חל רק בימיו של המרא דאתרא ולא אח"כ, השיב על כך הגרי"ח זוננפלד: "כבר כתבתי שהגאון בעל אמרי בינה גזר ע"ז ושמעתי ממרנא הגאון דבריסק זצלה"ה שאמר בוודאי בירושלים ראוי עכ"פ, והביא מהא דשבת דף ק"י כי נח וכו' יע"ש והרי החורבן בה"מ לעינינו, יעו"ש, הרי דהגאון מבריסק המהרי"ל דיסקין נימק והוסיף דעכ"פ בירושלים דהחורבן לעינינו יש להחמיר"³⁷. [וכונתו מלבד עיקר טעמו והאיסור של האמ"ב].

וכן הובא בספר ציר נאמן³⁸, בסוף המאמר שערי תפילה חז"ל: "וכאשר סגרת השער בדברי חז"ל המחייבים את יושבי ירושלים להתפלל בבכיה אשר באיכות

³⁶ הוא רבי שלמה סובל בעמ"ס שו"ת שלמת יוסף ושלמה חדשה. ואילו מופנות תשובות הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים.

³⁷ וראה בספר בטוב ירושלים (עמוד שמ"ח) זכרונות שכתב המגיד הירושלמי רבי בן ציון ילד, שהמהרי"ל דיסקין כאשר שמע שמסדרים בעיר חתונה עם כלי זמר שלח לעורר להם איך אינם מתייראים מהאיסור הנורא שאסרו זאת בירושלים ותיכף ומיד בטלו הדבר.

³⁸ לרבי יהושע זאב ברבי ישראל יצחק זיסענוויין — דמתקריא אבגר, תלמידו של המהרי"ל.

תפילה הזאת יושעו כלל ישראל התחייבתי א"ע להודיע ברבים סברת אדמו"ר מאור הגולה מוהרי"ל [דיסקין] זצ"ל בענין איסור לנצוח בנגינות על כלי זמר בחתונת יושבי ירושלים ת"ו כאשר המנוח החסיד הג' ר' פנחס ז"ל הכניס את בעלי כלי זמרים לתוך ביתו לחתונת בתו חורגתו אז אמר לי הסברא לאמר להמנוח הנ"ל את האיסור, והסברא הוא בגמרא (שבת דף ק"י) וז"ל הגמרא: ההוא בר קשא דפומבדיתא דטרקיה חיויא כו' אמרי ליה אין רבי דכי נח נפשי דרב גזר רב יצחק בר ביסנא דליכא דלימטי' אסא וגדמי לבי הלולא בטבלא ואול איהו אמטי אסא וגדמי לבי הלולא בטבלא כו'. ופירש"י ז"ל שם שיהיה ממעטים משמחה אותה שנה כו' ע"ש. וחורבן בית אלוקינא אשר לפני עיני יושבי ירושלים תמיד הוא כמו שמתו מוטל לפניו, ואמרתי להמנוח הנ"ל ע"י הרב מפיעטערקאוו ז"ל ותיכף ומיד פסקו מלנגן בכלים ושרו בשיר כמנהגי ירושלים ת"ו.

הרי דעת המהרי"ל דיסקין, דמשום סברא זו לחוד דיינו לאסור פעיה"ק ת"ו, ואין להתפלא, איך חידשו האמ"ב והמהרי"ל דיסקין איסור לשמחת חתן וכלה בכלי זמר בירושלים ת"ו, משום חורבן הבית, הרי טעם זה היה קיים בכל הדורות, ואם לא חששו לכך, איך חידשו לאסור מטעם זה, ובפרט שידוע מדברי הפוסקים גודל הענין של כלי זמר לשמחת חתן ואיך יצאו לחדש איסור בזה.

אך האמת הוא כי לא היה נהוג עד אז לשמח חתן בכלי זמר בארצה"ק, [עכ"פ היה דבר נדיר ביותר] משום שלא היו בקיאים בזה, ורק בשעתם נתחדש הדבר, ע"י עולים מחו"ל שהתמחו בזה, והם רצו להנהיג כלי זמר, כפי המנהג בחו"ל ולכן ראו חכמי עיה"ק ת"ו לתקן להמשיך המנהג הקדום בזה, משום הטעמים הנ"ל³⁹, ותיאור העובדא והמנהג הקדמון אנו מוצאים בפרוטרוט בספר

39. ונראה דלכן לא מצאנו שום נידון באיסור זה בספרי פוסקי ירושלים ז"ל [ולא מצאנו לשון הכרוז ונוסח האיסור בזה] כיון שלא היה בזה תקנה חדשה, אלא המשך המנהג הקדום. שהתקין האמרי בינה, שלא להנהיג שמחת חתן בכלי זמר, וכבר בזמן הגר"ח זוננפלד ז"ל כותב: "כפי ששמעתי האמרי בינה עשה האיסור". ומשמע דכבר בזמנו היה בדבר לוטה בערפל מי התקין האיסור, וסיבת הדברים, שלא היה בזה תקנה מחודשת וכו', אלא המשך מנהג קדום. ולכן התקבל הדבר כמנהג מקובל, ללא שום עוררין.

וכן נראה מעובדא זו, דהחסיד רבי פנחס הכניס כלי זמר בחתונת בתו אך נרתע, מחמת שהמהרי"ל דיסקין שלח לו, שיש לו לדמות ירושלים בזה"ז, כמי שמתו מוטל לפניו בשנה ראשונה, והדבר מתמיה, אם לא חשש ללטותא דרבנן וחרם שגזרו בזה, והכניס כלי זמר נגד רצונם וגזירתם של חכמי וגדולי ירושלים בזה, ומדוע א"כ נרתע מחמת חידושו של המריל"ד. אלא נראה שיסוד האיסור לא נתקן באיסור ולטותא דרבנן, אלא כהמשך המנהג הקדום. ולכן חשיב החסיד ר"פ, שאין חשש איסור בזה, וכשחידש המהרי"ל שיש פנים

שערי ירושלים⁴⁰, מנהגי הארץ שער ט' וז"ל: "בכל א"י אין מי שיודע לנגן בנבל וכנור, ואיזהו אנשים שבאו מחו"ל לשם והיו מנגנים בכנור על החתונות אך לא האריכו ימים שמה, וזה כשתי שנים בא יודע נגן בכנור לעה"ק צפת"ו ועשה שם כשני חדשים וקראו אותו על החתונות, ואח"כ הלך לחו"ל וחזר והביא אתו עמו כנור חדש קטן וכנור הגדול הנקרא (באס) וחליל הנקרא (קלארנעט) ולאחר שתי שבועות נפטר לבית עולמו⁴¹. אז ראו בחוש שאסור לזמר בכנור בעת החורבן כמאמר רז"ל. בא"י יש חבורות משמחים חתן וכלה ויש להם תוף וכשיש חתונה בין עשיר ובין עני הולכים לשם ומכין בתוף ומרננים בפיהם בכל כחם, ורוקדים במחול בכל מיני שמחה עד אור הבוקר והם האשכנזים". ע"כ.

הרי דמנהג זה להמנע מכלי זמר היה אף בשאר ערי ארזה"ק [משום אבילות על החורבן], ולא היה שום שמחת חתונה בכלי זמר. ומדבריו משמע שאף מקדמת דנא (שכן ספרו יצא לאור בשנת תרכ"ח) היו נמנעים מלנגן בכלי זמר בשמחת נישואין וזה שבא לפרוץ גדר ולנגן בכלי זמר נחשב כ"פורץ גדר" ונענש על כך.

לאיסור, נרתע, וקיבל דעת המהרי"ל. וכך המשיכו מאורי עיה"ק לנקוט במנהג זה עד ימינו אנו.

אך בכל ארצה"ק נשתכח מנהג זה שלא לשמח בכלי זמר, ברבות העליה מחו"ל, כיון שבחו"ל היה נהוג להקפיד לשמח החתן בכלי זמר, דוגמא לזה, מה שמובא בספר אמרי טל במאמר הניגון [ראה להלן] שכותב: "יפה עושים הספרדים שאינם מנגנים בכלי שיר לגמרי בחתונה". ומנהג זה של בני ספרד נשתכח לגמרי בזמנינו.

⁴⁰. והוא ספר נפלא ממנהגי ומעשיות מירושלים וא"י לרבי משה רייזר ז"ל מירושלים, שנת תרכ"ח.

⁴¹. ואפשר דלזה התכוון הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל בתשובתו דאחד שלא חשש וזלזל בו נענש קשה. ואציין את ששמעתי מזקני עיה"ק ת"ו כי כמו בכל תקנה מפעם לפעם נעשו ניסיונות לפרוץ בה. בשנת תרל"ג, כשרבו העולים מן הגולה, לא עלה על יעתם לקיים שמחת נישואין ללא כלי זמר, ואחד מהם ת"ח חשוב, הכין פלפול ארוך לשכנע את מהר"ם אויערבאך להתיר לו להביא כלי זמר, והגר"מ לא התווכח עמו, רק סיפר לו את פרשת האיסור, והוא נסוג מתכניתו, אך רעיתו התעקשה ע"כ ושכרה שני נכרים שינגנו בחתונה. הגאון ה"אמרי בינה" הזהיר, אולם היא עמדה בסירובה. למחרת החתונה האשה נעלמה ואיננה ותהום כל ירושלים.

בדבר חומר האיסור אציין מעשה רב בסעודת נישואין בירושלים שהיה מיסב שם הגר"ב מנדלסון זצ"ל רב דקוממיות, הוא היה שם הראש המסובים, באמצע הסעודה נכנסו מקהלה בדמוי כלי זמר והורה מיד שיצאו, באמרו שאינו רוצה משום מראית עין שיאמרו שמנגנים בכלי זמר, (הובא בקובץ בית אהרן וישראל, מפי בנו הגר"מ מנדלסון שליט"א רב דקוממיות).

ומצאתי עוד סמך גדול לדברי מתוך כתבי הגאון רבי יחיאל מיכל היבנר מניז'נוב בספרו מעשה יחיאל עה"ת, (נדפס בסטמאר בשנת תרס"ז, פרשת ויצא דף י"ב טור ד' אות ח'), אחרי הביאו דברי השו"ע על גזירת כלי שיר ודברי הרמ"א שלצורך מצוה כגון שמחת חתן וכלה שרי הוסיף: ובארץ הקודש מחמירין בזה גבי שמחת חתן וכלה, וכן נהג מרן הגה"צ בעל מנ"ח⁴² ז"ל בשמחת בניו. עכ"פ חזינן מדבריו דעיקר המנהג היה בכל ארץ ישראל.

ובאמת מצאנו לחד מקדמוני הפוסקים בארצה"ק הרדב"ז⁴³, בח"ד סי' קל"ב (אלף ר"ב) וז"ל: "דמה שאמרו שאין שמחה אלא בכלי שיר אפשר שהוא בארצותם, אבל בארצותינו [א"י] יש שמחה בבשר ויין ושיר בפה לשורר ולשבח את השי"ת בשירים וקרובות שתיקנו ראשונים ז"ל".

והרי משמעות דבריו, דהמנהג לשמח בפה, ולא בכלי זמר, וכפי שמצאנו בדברי השערי ירושלים דאף בשאר ערי ארה"ק לא נהגו בכלי זמר.

[ואולי זוהי כוונת הגרי"ח זוננפלד בשלמת חיים שכתב דהמהרי"ל דיסקין אמר "דעכ"פ בירושלים ראוי להחמיר בזה" דמשמעות לשונו, דבכל ארצה"ק היה מקום להמנע מזה, אלא כתב דעכ"פ בירושלים ראוי יותר להחמיר בזה, דהיינו דאפשר דבכל ארצה"ק היה מקום לנקוט במנהג הקדום שלא היו משמחים בכלי זמר, ולא לחדש המנהג לשמח בכלי זמר, אך בירושלים ראוי יותר לנקוט ולהחזיק המנהג הקדום להמנע מכלי שיר מהטעם הנ"ל].

אמנם מצאתי ראיתי בספר 'טל לישראל' להג"ר יהודה לייב הורנשטיין ז"ל (שהיה ראב"ד לבד"ץ חסידים פעה"ק בסוף ימיו בשנת תר"ל, שנתחדש אח"כ ע"י הגאון בעל התורת חסד) כשנשא ונתן בנידון עניין כלי זמר בשמחת נישואין כותב בתו"ד וז"ל: "גם היה משמחים חתן וכלה בהנ"ל, אך כעת ערבה ונתבטלה שמחת חתן וכלה, ונעשו ליגון ואנחה מחמת שהב"ד אסרו המנגן מאיזה טעם,

⁴². כוונתו לבעל ה'מנחת חינוך' שהגרי"מ היבנר זצ"ל היה תלמידו וראה על כן בספר משכנות ח"א סוף סימן ל"ז.

בהמשך דבריו שם הביא ליישב קושיית בעל מעשה ה' בס' יוסף לקח, לא נאמר שהיה מנגנים על סעודת אחשורוש? אך נראה כיון דאמרו ז"ל דכוונתם היה רק כדי להכשיל את ישראל בזנות ע"כ לא היה שם כלי זמר שלא להשכיח מלבם חמדת התאוה, והנה כי כן מה טוב ומה נעים מנהג הצדיקים שמרבים בשמחה בכל מיני כלי זמר וצהליתם בפניהם ואבלם בלבבם שלא יפנו לבם למחשבה זרה ח"ו ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלקים.

⁴³. כידוע מקום מגורי הרדב"ז היה בארץ מצרים ובארץ ישראל. גם תשובה זו נכתבה על ארה"ק.

ואין אני יודע אם לחק עולם או לפי צורך השעה, ולא השגיוחו על המהרי"ל⁴⁴ הנ"ל או לא שמו המהרי"ל הנ"ל נגד עינם, או סמכו על תשובת הרדב"ז, ועי' שבת דף ק"י, ולע"ע אין אני מכריע בזה, עכ"ל. ומלשונו מבואר דעד האיסור ותקנת הב"ד היה נהוג לשמח בכלי זמר בשמחת נישואין ומזה שהוסיף בזה"ל: "אך כעת ערבה ונתבטלה שמחת חתן וכלה ונעשו ליגון ואנחה" וכו'. משמע שבא לערער על תקנה זו, שגרמה לשמחת נישואין ליגון ואנחה, אך מלבד דבריו לא שמענו ולא ראינו שום עוררין על תקנה זו, ונראה שנתקבלה אז בשעתה כדבר מובן ומתקבל.

ויתר על כן מצאנו בליקוטי המהרי"ח בשם המהר"ם שיק שפקד לכל הסרים למשמעתו שלא יקחו מנגנים בכלי זמר על החתונה מטעם דנפיק מיניה תקלה לענין ריקוד בחורים עם בתולות יעו"ש הרי דיצא לאסור אף שלא בארץ הקודש⁴⁵.

44. משמו של הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאין בדברי המהרי"ל נגד מנהג ירושלים שהואיל והמנהג שמשמחים בכלי תוף הרי ודאי שיש שמחה בכלי שיר, ובי"ה מתקיימת השמחת חתן וכלה בכל דקדוקיה. דאפשר ללמוד גררי כלי שיר מהא דשלהי סוטה, דגזרו על האירוס שהוא כלשון רש"י שם "דפנותיו עגולות כעין נפה וקושרין בדפנותיו חוטין של ברזל ושוטחין על פיו עור כשהוא לח ומותח והוא מתייבש שם מאליו וכשמכין עליו במקל דק הוא מוציא קול צלול". ודאי שבכלי תוף דידן יש יותר מכלי זה.

45. ראה בחופת חתנים סי' ו' אות ח', במקום שהגויים מתקנאים על זה או היכא דנפיק תקלה על ידי זה על דייני העיר לברר ולדון כפי השעה.

עוד יש לציין מה שמובא בשו"ת 'נשאל דוד' (לרבי דוד אופנהיים, רבה של פראג והמדינה בשנות ה'ת"ס), וביו"ד סי' כ"ח נשאל: ש"באותה שנה [תנ"ג] נתבקש בישיבה של מעלה הגאון המפורסם רבי גרשון אשכנזי [הוא בעל 'עבודת הגרשוני'] אשר אור תורתו היה זורח בק"ק מיץ והרביץ תורה יותר מארבעים שנה, למד ולימד בקהילות קדושות, ותלמידים הרבה שתו מימיו נאמנים מברכה עליונה, וכבוד חכמים עשו לו במותו, ונתעוררו חכמי הדור שכל שנה ההיא לא ישמע קול השיר, ובשיר לא ישתו יין, וכל בעלי השיר אינן יוצאין בשיר, ואין נמשכין בשיר, ואף במזמורי חתן וכלה לא ינגנו בשיר. ושאלו אי שרי למיעבד הכי לבטל שמחת מצוה לשמח חתן וכלה משום כבוד ת"ח, כי גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם.

ובתוך תשובתו האריך לבאר את גודל הענין והמצוה לשמח חתן וכלה בעשיית כלי שיר. והביא את דברי מהרי"ל הנ"ל שהורה לצאת מחוץ לעיר כדי לעשות כלי זמר. אך בסיומו מצדד שצד ההיתר הוא מהא דאיתא במס' שבת דף ק"י ע"א דכי נח נפשיה דרב גור רבי יצחק בר ביסנא שיהיו ממעטים משמחה אותה שנה, ואל יהא שום אדם מביא אסא וגדמי להילולא בטבלא, פירש"י: שהיו רגילין להביא הדס וענפי דקלים לשמוח לפני החתן והכלה, וכשמביאים אותן לפניהם מקשקשים לפניהם בשוק בבואם בתופים חוגגין, וגור שלא יקשקשו לפניהם עוד. הרי להדיא בשי"ס דמותר לגזור כה"ג. ואם הראשונים נהגו כן ראוי לילך בעקבותם, ואף אם ראשונים כמלאכים [שבת דף ק"י ע"ב] מ"מ מנהיג

דעתו של רבינו היתה, דיש להקפיד טובא על מנהג ירושלים, לאסור השמעת כלי זמר בחתונות המתקיימות בעיה"ק ירושלים, ולא לזלזל בזה⁴⁶.
וגם בחתונות מיוחדות, כאשר חפצו למצוא היתרים כלשהם, ולהביא תזמורת, הביע רבינו את דעתו לאיסור, והיה מתבטא בענין זה "הכל הולך אחר החתום", כשכוונת קדשו היא לתקנתם של גדולי ירושלים, שדעתם היתה לאיסור⁴⁷.

לנגן בתוף

על פי המקובל בעיה"ק ירושלים מנגנים בתופים ללא מערער. ויש מקום לחקור אודות התוף אם נקרא כלי שיר ולא גזרו ע"ז, או שמא אינו כלי שיר כלל. בזה כתב בספר ה'חיים והשלום' סי' קס"ט: "שאל השואל אם פח שקורין תנכ"ה נחשב לכלי זמר?" והשיב: "הפח אע"פ שאינו כלי זמר ממש מ"מ חשיב ככלי זמר ואסור ובפרט כעת הזאת שישראל שרויים בצער מכל צד ומכל פינה ואין להאריך" וכו'.

וראה בספר אות חיים ושלום (לאדמו"ר בעל המנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל, בהגהותיו אות שלום, הלכות מילה, סי' רס"ה סעיף י"ב ס"ק כ"ט): "וכן שמעתי שהמנהג בתוככי ירושלים עיה"ק תובב"א דאף בחתונות נוהרים שם

לפי הדור [ערכין דף י"ז ע"א] ואין לך אלא שופט שבימין [ר"ה דף כ"ה ע"ב]. והביא שם עוד כמה ראיות שמותר, בסיימו שאין זו גזירה חדשה, ואין לפקפק בה. מאידך בן איש חי, פרשת שופטים שנה א' אות י"ח הביא ח"ל: "פה עירנו בזמן עט"ר הרב הגאון מו"ר זקני רבינו משה חיים זלה"ה, רצו הקהל לבטל כלי זמר בשמת חתן וכלה ולא רצה הרב מו"ר להסכים בזה".

46. שמעתי מבן רבינו הגאון רבי ברוך אויערבאך ז"ל בשם רבינו, והבאנו את הדברים משמו בקובץ בית אהרן וישראל, גליון ס"ו. ובספר 'מועדים לשמחה' ח"ז סימן י"א.

47. יוסף שוב שליט"א, והוסיף כי זימנא חדא כשאמרו לרבינו, שהמחותן הינו מחו"ל, וחפץ שהחתונה תיערך דווקא עם תזמורת, אמר רבינו, שיסבירו לו, שמנהג בני הישיבות לקיים החתונה עם תזמורת, אך אם הוא עדיין מתעקש בענין, אין למחות בו, ושיעשו לאחר השואה, ולא קיבלו על עצמם מנהג זה. ובספר ועלה לא יבול ח"א עמוד ר"ה, מובא, שנשאל רבינו בבן חו"ל אם צריך לקבל בענין זה את מנהג ירושלים, השיב שא"צ לקבלו. ובנו של רבינו הג"ר ברוך שהיה נוכח שם שאלו שלכאורה זהו מנהג המקום ואסור לשנות ממנו? השיבו רבינו: זה אמנם מנהג ירושלים, אבל זה לא נחשב כמנהג המקום. ולבסוף יעץ להם שלכתחילה יערכו את שמחת החתונה עם כלי נגינה אחד. ולא חילק בענין זה בין תוך חומות העיר העתיקה ובין מחוץ לחומות.

היר"א וחושבי שמו שלא לזמר בכלי שיר במינים ועוגב 'רק בתוף' והוא אצלם כפי המקובל ומתוקן מגדולי ירושלים מדורות הקודמים זצ"ל לירושלים עיה"ק ביחוד ומשמרת יתירה גם מה שמותר לכו"ע במק"א במזמוטי חתן וכלה, משום אם אשכחך וגו' אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי⁴⁸.

וכן נכתב בלוחות א"י, שנת תרמ"ב, כל כלי שיר לא ישמע בבית בשעת החתונה רק הנשים יתופפו על תופי עור המתוחים על נבלי חרס קטנים.

וראה לעיל מספר שערי ירושלים על המנהג הקדום בארצה"ק: "בא"י יש חבורות משמחים חתן וכלה ויש להם תוף וכשיש חתונה בין עשיר ובין עני הולכין לשם ומכין בתוף ומרננים בפיהם בכל כחם" וכו'.

ובשם רבינו יש שאמרו חידוש נפלא שהתקנה שהיתה בעיה"ק ירושלים היתה שלא לנגן בכלי זמר אלא בכלי אחד כגון תוף. אבל ה"ה שרשאים לנגן בכלי זמר אחר. אבל "אורגן" שיש בו כמה מיני קולות זמר נידון כשנים ושלושה כלי זמר⁴⁹.

ברם הגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א כתב לי: אדמו"ר זללה"ה לא התיר אלא תוף בלבד, ולא שום כלי זמר אחר.

ירושלים החדשה

בקונטרס 'אל גיל כעמים' מובא: מעשה בגדול אחד מחו"ל שהשיא את בנו בירושלים ומקום החתונה היה בשכונת הבוכרים ורצה להביא כלי זמר, משום שדימה בדעתו שהאיסור היה רק על ירושלים שבתוך החומות, כששמע זאת הגאון רבי ישראל זאב מינצברג זצ"ל בעמח"ס שו"ת שארית ישראל, הלך אליו בעצמו ואמר לו שבעל "התורת חסד" פסק שהאיסור חל גם על ירושלים החדשה שמחוץ לחומות, והגדול הנ"ל סבר וקבל ושרו בחתונה בלי כלי זמר כמנהג ירושלים.

⁴⁸. אגב נציין, כי בשנת תרע"ד בפרוץ מלחמת העולם הראשונה יצאו בתי הדינים בירושלים שלא לנגן בכלים, וזהו תוכן המודעה שנתפרסמה בחוצות ירושלים עיה"ק. "מודעה! לרגלי השמועות האיומות והמבהילות שאינן פוסקות לבא מארצות פולניה ורוסיה מצב אחינו שבגולה נורא מאוד ועת צרה היא ליעקב באופן מבהיל 'לכן אוסרים אנו באיסור חמור על כל היהודים תושבי ירושלים כל מיני שירה בכלי אפילו בשמחות של מצוה' (ומכ"ש בשמחות של רשות שאסור לעולם) עד שישקיף ה' ויראה בעני עמו ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות". ומכאן, דבירושלים יש להחמיר אף בשמחה של מצוה, ואיסור זה נתבטל ככלות המלחמה.

⁴⁹. קובץ מבקשי תורה גליון כ"ו עמודים שצ"ב-שצ"ג